

A műhegyektől a politikai vallásig

KissPál Szabolcs kiállítása

HORVÁTH ÁGNES

Project Arts Centre, Dublin, 2017. XI. 24. – 2018. I. 13.

Ez a kiállítás olyan, mint a drámaivá sűrűsödő regények a prózairodalomban. Felvonásokból áll, és van prologus. A drámai sűrítés a koncepció lényege. De ehhez egy kissé hátrébb kell lépünk.

Ady Endre így köszönti az 1908-as újévet:

„Tehát: nehogy azt merészkedje várni valaki, hogy jobban lesz, ami van. BUÉK itt még sokáig, vagy már örökké csak rosszabbul lesz minden. Ezt azonban hallgassuk el, ha eldugott, isten háta mögötti magyar falvakban járunk. Ahol bírják még az atyafiak, ahol hisznek, ahonnan még nem vándoroltak ki, s ahol a Kossuth-nótát éneklük. Ha valahol még hitet látunk, hívó embereket, Krisztus halászeit, örüljünk és hazudjunk. Akkor hal meg Magyarország, amikor Biharban, Harsányban, az egyetlen, az utolsó negyvennyolcas paraszt is azt fogja látni, amit mi. Mert mi, romlott úrfélék, beleszoktunk minden rosszba, minden változásba, aljasságba. De mit fog csinálni az a derék, s Amerikába nem vándorlott Kis Tuskó János, ha látni fog?”

Katonai vizespalack (II. VH), CR/EAST003

Az alumíniumpalackot rovásírás formájú levestézzel feltöltve találták meg.

A magyar rovásírás egy vitatott eredetű ősi írásforma, számos áltörténelmi spekuláció tárgya. A rovásírás kultuszának újraeledése a 20. században a nacionalista szubkultúrák megjelenésével köthető össze.

TURÁN tolltartó 1. (Schuler Kft. 1930-as évek), CR/EAST056

A Turán név a politikai turanizmusra is utal, amelynek gyökerei a 19. századig nyúlnak vissza. Megjelenése válasznak tekinthető a pángermanizmus és pánszlávizmus egyre növekvő befolyására, amelyet – mivel az ország jelentős német és szláv etnikummal rendelkezett – a magyarok a nemzetre és államra nézve rendkívül veszélyesnek tartottak.

Az 1920-30-as évek alatt ez volt az iskolások által használt legelterjedtebb tolltartó típus.

„Nem, nem, soha!” ceruza (Schuler Kft. 1930-as évek) EAST/057

Az 1920-30-as években a magyar iskolákban általánosan használt ceruza, irrederenda szlogennel.

Lássunk hát egyszer Kis Tuskó János felnyílt szemével – üzeni a kiállítás. A fiktív kerettörténet és az olykor-olykor megjelenő fikciós elem nem a mondanivaló drámaiságának oldására szolgál, hanem hogy megtörje a linearitást, a személyessé tétellel megkönnyítse a befogadást. A kiállításműtárgy szaturáltan üvölti a képünkbe azt a valóságot, amit a hétköznapi feloldani, eltakarni látszanak. Nem engedi elhessegetni azt. Nem enged lélegzethez jutni, a „nem komolyan vétel” ki van zárva. Azt kérdezi tőlünk, van-e olyan hit, amit a súlyosnak hazudott, sok szerencsétlent megtévesztő, csupa ressentiment-nal és bosszúvágyas, önfelmentő pszeudovallással szembe tudunk állítani?

Franz Kafka *A Törvény kapujában* című novellájában, illetve *A per* című kisregényébe illesztett parabolájában a végsőig való elkötelezettség drámáját írja le – negatív formában. Azt, hogy akarni csak elszántan, minden erőnket megfeszítve lehet. Hogy „Csak akkor születtek nagy dolgok, ha bátrak voltak, akik mertek”. Hogy minden kihagyott, elmulasztott lehetőség – mondjuk azt, hogy a lustaság, a tehetetlenség – rést hagy. És ez a rés szét tudja mállasztani a Törvény falának anyagát. Mert amíg az ember nem tudja, hogy a súlynak súlya van, minden szavunk súlytalanul lebeghet. Kafka azt mondja, hogy a távolról jött ember, aki a legnagyobb jóindulattal, nagy elszánással érkezett, hogy belépjen a Törvény kapuján, az idő előrehaladtával elkényelmesedett, beleszokott a várakozásba, nem vette észre, hogy a várakozás életformájává lett. Elfelejtette, hogy ez az elszánt akarát reménytelenül várakozás helyett reménytelen időöltéssé fakult. Itt rajta kívül senki be nem léphetett volna. Ezt a bejáratot csak a te számodra jelölték ki. Most megyek és bezárom. Ezt a súlyt, ezt a „senki másnak, csak neked szánt” kaput nyitja rá KissPál Szabolcs kiállítása a magyar történelmi-politikai múlttra és jelenre.

Richard W. Darré: *Neuadel aus Blut und Boden* (1930) CR/EAST127

A szerző a náci „Blut und Boden” (Vér és Föld) ideológiájának megteremtője, egy magas rangú SS-tisztségviselő, aki a Harmadik Birodalom Mezőgazdasági és Élelmezési miniszteri posztját és egyéb magas pozíciókat töltötte be a náci kormányban. Vallási nézeteit illetően a náci mozgalom pogány frakciójához tartozott. *Új nemesség a vérből és földből* című könyve azt a központi rasszista tant fejt ki, mely szerint az örök idők óta az északi földben gyökerező északi faj tagjai az igazi megalkotói az európai kultúrának. A zsidókat nomádoknak tartotta, akiknek vére „nem volt képes összekapcsolódni a német földdel”. Valószínűleg Darré volt az, aki Hitler és Himmlert meggyőzte arról, hogy a „zsidókérdést” úgy kell megoldani, hogy teljesen eltüntetik őket a német földről.

A kötet EAST leletanyagban talált példányán (Lehmanns Verlag, München 1930) egy ismeretlen eredetű égett szélű lyuk megy keresztül, amelynek madár formája van.

Prológus

Az első emeleti teremben az első pannó szövegéből megtudjuk, hogy mindaz, amit látni fogunk, egy leletegyüttes. A köré szőtt történet ugyan fiktív, de a történeti kontextus, amelyet megidéz, korántsem az. A lelet a Pilisből került elő, annak a hegynek a mélyéből, melyet az alternatív történetírás és „szakrális geográfia” szent helynek tart. A helyhez kapcsolódó spekulatív, misztikus elméletek és értelmezések nemzeti mitológiákon alapszanak, melyeket az ősi pogányság és a népi kereszténység szinkretikus hagyományaiból kovácsoltak össze, megkísérelve egy kétségeket kizáró magyar etnogenezis narratívájának megalakítását. Mi több, ugyanezen spekulációk szerint a hegység az egész Föld szívcsakráját zárja magába, mely a „világ fő spirituális tengelyeinek” kereszteződésében helyezkedik el, és globális, univerzális, sőt asztrális jelentőségű csodák helye. Sok magyar számára a hegy azt a földrajzi térbeli helyet képviseli, melyben nemzeti identitásuk gyökerezik... A jelen leletet – mely számos, a két világháború közötti időszakból származó tárgyat és dokumentumot tartalmaz, a fent említett helyszínen fedezte fel pseudoarcheológusok egy névtelen csoportja 2010. május 29-én. A továbbiakban azt is megtudjuk, hogy egy szurdok két meredek (keleti és nyugati) partján, egymástól ötvenhat méterre találtak rá a tárgyra, ezért kapták a Szakadék Leletnevet. A leletekre egy lőszeresládában és egy elsősegélydobozt tartalmazó hátizsákban bukkantak.

Bennünket a hátizsák gazdája érdekel, mert az ő révén kapcsolódik össze a lelet a kiállítás tematikájának, mondjuk így, alsó szőlőmával. A hátizsák, amely egy Tamás nevű fiatalemberé volt, eredetileg valószínűleg Yoel Palgitól, egy kolozsvári születésű, az akkori brit fennhatóság alatti Palesztinában élő zsidó partizántól 1944 júniusában került hozzá. Palgi bajtársától, Szenes Hannától kaphatta, akivel a WAAF Különleges Hadműveletek ejtőernyősei voltak.

Olvashatunk egy levelet is, ezt Tamás küldte Roseberg Sáríkáknak, egy Celldömölkön élő zsidó családból származó lánynak. A postai bélyegző kelte 1920. augusztus 22., néhány héttel a

trianoni békeszerződés aláírása után, és a 20. sz.-i Európa első zsidótörvényének Magyarországon való bevezetése előtt. A levelezőlap szövege: „Csak annyi földet hagyunk neked, ahol a sírodat megáshatod”, melyet egy drámai rajz kísér. A levelezőlap szövege így szól: „Kedves Sáríka! Bpestre szerencsésen megjöttem. De 3-4 nap múlva utazom tovább. Kellemesen gondolok önökre. – Remélem, nem leszünk haragosok?”

Ezzel nagyjából körvonalazódott a kiállítás alaprajza. Az egyik oldalon itt vannak a Pilisben, a „szent hegy” szurdokának két meredek, keleti és nyugati partján, egymástól ötvenhat(!) méterre talált tárgyak. A másik oldalon – több szálon is – fut a „zsidó” vonal: Palgi, Roseberg Sáríka, akit 44-ben elhurcoltak, és többmillió társával együtt „füstbe ment”, valamint a mártírhálalt halt Szenes Hanna, a kettőt pedig Tamás árnyszerű személye köti össze. A kulcsmondat pedig a „Remélem, nem leszünk haragosok?”

Tamásnak ez a személyes kérdése föltehetően arra vonatkozik, hogy Sáríka, ugye, mindig szeretni fogja őt, s netán házasság is lesz a dologból. A mából nézve, a szörnyű 20. század ismeretében azonban még drámaibb és egyetemes a kérdés. Az a – jogos – szorongás harsog belőle, hogy – durván fogalmazva és kissé karikírozva: „Fáj-e néked, angyalom, neked, a zsidólánynak, annyira a Trianon,

„Trianon” injekciós tű (1930-as évek), CR/EAST094

A Turáni Egyistenhívők vérszerződés szertartásainál használt injekciós tű doboza.

A terméket a Chirurgical orvosi műszerész cég gyártotta, melynek tulajdonosa Lusztig Jenő budapesti zsidó kereskedő volt, akit a Soában meggyilkoltak.

Kiállítási enteriőr

mint énnékem?” Ez az a bizonyos alsó szólam, ami, ha halkan is, de végig ott zeng a kiállítás koncepciójában.

A kiállítás főszövege az, amelyik a három T köré épül: Trianon, turul, turanizmus. Trianon: a történelmi katasztrófa, a kasztráltságérzés, az új Mohács, a vereség, a „velünk mindig valami rossz történik”, a „de mi erről nem tehetünk”. A turul lenne a gyógyír bajainkra. A magyarok totemálata, az ősi, az áldott, aki iderepített bennünket e Szent Hazába – vö. Pilis és a szívcsakra, a világ szíve –, e drága földre, a Kárpát-medencébe. Apropó Kárpát-medence: Tamás Gáspár Miklós a kiállítás tárlatvezetőjeként azt mondta, hogy Magyarország hagyományosan a Duna-medence országa volt, s hogy a Kárpát-medence elnevezés használata Rákosiéra vezethető vissza. A Duna-medence-gondolat ugyanis, amelynek két vezető ereje Jugoszlávia és Magyarország lett volna, a „láncos kutya”, Tito miatt elbukott.

Postai feladóvények (1928) CR/WEST111

A négy postai feladóvény dátuma 1928. március 23., mely napon a magyar kormány külföldi nyomásra enyhített az első európai zsidóellenes törvényként ismert 1920-as Numerus Clausus törvényen. A módosítást ellenezve a Turul Szövetség országos tiltakozásokba kezdett.

Egy naplórészlet alapján valószínűsíthető, hogy avények földrögök postázására szolgáltak, amelyeket Tamás egy relikviából ürített ki (lásd: WEST/110) és az elcsatolt területekre küldött vissza.

A terem bejáratánál ott ketyeg a Nagy-Magyarország háttérű falóra a trianoni békeszerződés szimbólumával. Ám az óra mutatói visszafelé járnak, igazán nem hagyva kétséget afelől, hogy milyen sétára indulunk.

Szerelmes földrajz (videó)

Az 1920–1928 közötti időszak a Trianon szülte Horthy-korszak revizionista képeslapjain: „Csak annyi földet hagyunk neked, ahol a sírodat megáshatod” – ismételjük a szöveget, a már meglévő drámai hangvételt pedig egy rajz (Ungváry Sándor: *Magyarország földarabolása II.*) erősíti fel. A lap alján a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája arra kéri a képeslap íróját, hogy azt „küldje el minél több ismerősének és a művelt nemzetek szellemi és dolgozó munkásainak”.

A bevezető videó a kiállítás Auftaktjaként funkcionál. A Herder-idézetre (Herder valamikor a 18–19. század fordulóján azt mondta, hogy a magyar annyira kicsi nép, oly kevés magyar ajkú ember van, hogy bizonyára el fognak veszni a határait nyaldosó szláv tengerben) válaszul zendül fel az *István, a király* „Nem kell, nem kell...” kezdetű dala. „Nem kell olyan Isten, aki nem tud magyarul”, nekünk saját vallás, saját totem, saját múlt, saját Vezér kell.

Az egész kiállítás a szabadság hiányáról, a végtelen ressentiment-ról szól. Soros György most írta Vásárhelyi Miklós születésének 100. évfordulója alkalmából: „A szeretet jövőt szül, a gyűlölet hamis múltat.” Ezt látjuk itt, a hamis múlt építését. Az egészséges, mértékelt ismerő, magával elszámolni tudó és el is számoló önérték inkább megismer és épít, ahogy KissPál Szabolcs is teszi.

Az időkorszak bemutatásának „legszebb” darabja talán az állatkerti műhegy körüli – persze ezúttal is fiktív – mítosz meséje. A transzszilvanizmus későbbi kitalálóját, Kós Károlyt bízták meg az Állatkert egyes részeinek áttervezésével. A német Hagenbeck példája nyomán – aki az állatokat természetes közegükben akarta látni, és a rácsokat lebontani a látogatók és az állatok között – felmerült egy műhegy felépítése. A sztori szerint az erdélyi Egyes-köre esett a választás, mert ez magyar és erdélyi. Vajúdtak a hegyek. Teleki Pál, kiváló földrajztudós, nem mellesleg az első magyar és európai (!) zsidótörvény megalkotója, KissPál verziójában maga is hitte és vallotta, hogy a szikla valós és szimbolikus földmozgás eredményeként jött létre.

Ellenpontként egy Blake-idézetet olvashatunk: Great things are done when men and mountain meet / this is not done by jostling in the street. (Nagy dolgok születnek, mikor emberek és hegyek találkoznak / de nem születnek, ha az utcán tülekednek. A második sor nem szerepel, de logikus

Iskolaverseny díjplakett (1930-as évek) CR/EAST064

Az érem előlő felén egy Horatiusnak tulajdonított mondat olvasható: „Dulce Et Decorum Pro Patria Mori Est” (Édes és dicső dolog a hazáért meghalni). A szöveg leghíresebb modern kori használata Wilfred Owen brit katona-költőhöz kötődik, aki egyik versében az első világháború szörnyűségeit és értelmetlenségét festi le. A vers utolsó soraiban a horatiusi sort „a régi hazugságnak” nevezi.

A mondatot ugyanakkor a trianon utáni Magyarországon indoktrináló szlogenként használták az ifjúsági sportok militarizálási hullámában. A hátoldalon Nagy-Magyarország ábrázolás látható egy függőleges karddal.

Hanuka menóra (1940-es évek) CR/WEST041

II. VH-s 37mm kaliberű orosz réz ágyútöltényből készült hanukija.

Tamás naplórészleteinek egyik legteljesebb sora alapján a hadiemléket ő maga készítette a frontvonalon és Sáríkáknak küldte ajándékba 1944-ben.

A Turul (videó és képek)

A turulszimbolikáról szóló videó scriptje: Blut und Boden, Vér és talaj. 1902-ben egy Turul nevű légballont küldenek az Egyesült Államokba. Kanadából Magyarországra indítanak egy Igazságot Magyarországnak! föliratú gépet, amelynek elfogy az üzemanyaga, és Felcsúton landol. No comment. A dokufikció folytatódik: 10 évvel 9/11 után „turulreptetés”. A madár tolla lehullik, és mi töretlenül keressük. A stadionépítés közben végül a tollat megtalálják, amelynek öröme az ország közepén, Ópusztaszeren totemoszlop épül. Ezt avatta föl a magyar miniszterelnök a következő szavakkal: „A turul őskép, a magyarok ősképe, beleszülettünk, akárcsak a nyelvünkbe és a történelmünkbe. Az őskép a vérhez és a szülőföldhöz tartozik. Onnantól, hogy a világra jövünk, a mi héttörzsünk köt szövetséget, a mi Szent Istvánunk alapít államot, a mi seregeink vesztenek csatát Mohácsnál a turul madár pedig, a most élő, a már meghalt és majd megszülető magyarok nemzeti azonosságának jelképe.”¹

Itt ül a vállunkon, akár Ady *Felelet az Életnek* című versében:

*Már új utálatok se jönnek,
Nagy csapások meg nem csufolnak,
Kopott, silány, hivatlan vendég
Penészes portámon: a Holnap
S roskadott vállamon: az Élet.*

Jegyzetek

- 1 <http://2010-2014.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/miniszterelnok/beszedekek-publikaciok-interjuk/az-eros-nemzetek-tagjai-osszefognak>

Kiállítási enteriőr

folytatás.) Van egy harmadik kontrapunkt is: az egész kiállításon a növekvő, egyre erősödő etno-mitosz, a „külön úton járás” iránti vágy, az egyre intenzívebbé váló politikaivallás- és totemgyártás mellett halkán, de annál fájdalmasabban ott látjuk a magyar zsidóság felett tornyosuló fellegek apró lenyomatait. Ez a párhuzamosság valóban halkán szól, de érzékelhető: a turáni egyistenhívők vérszerződési szertartásainál használt tűt Lusztig Jenő, egy később deportált zsidó szállította; de itt van Freund Dezső zsidó építész is, a Nagyfuváros utcai zsinagóga tervezője, aki az általa tervezett art deco ház homlokzatát a hiszekeggyel díszítette. A kiállításon van egy üres hely: biztosan elfoglalja majd egy arra érdemes emléktárgy. Ez a „hátha kihagytam valamit” is a dialektikus és kritikus gondolkodás része.

